

20.25x27.02	1	עמוד 30	הארץ - מוסף הארץ	27/03/2020	72539072-5
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790					

תחת השמש עפרי אילני

הרחקנו לכת

התפרצות נגיף הקורונה יוצרת סביבה מוכרת למכורי ההיגיינה וחובבי הריחוק החברתי. אבל גם אובססיות הניקיון היא צורה של דיקטטורה, שרובנו מקבלים ללא שמץ של ביקורת.

צילום: Oded Balilty/א-יפי

●●● לפני כמה שבועות, רגע לפני פריצתה של מגפת הקורונה בישראל, התפרסם ספרה של הסוציולוגית אווה אילון, "סופה של אהבה: סר ציולוגיה של יחסים שליליים". אילון טוענת שם שבתקופה הנוכחית, החופש המיני והרומנטי אינו מתבטא בחופש מאיסורים חברתיים, אלא דווקא באפשרות לסגת מיחסים או להימנע מהם מראש. "החירות באה לידי ביטוי מתמיד בזכות שלא לקיים יחסים או להתנתק מהם", היא כותבת. זהו, אם כן, עידן היחסים השליליים. המהפכה המינית העכשווית מתבטאת בזכות לצאת ממערכת היחסים בכל שלב. בשוק המיני מתפתחות טכניקות של הסתגרות, הימנעות והערכת סיכונים. הפרידה והדחייה הופכות לחוויות יסוד שכל אדם בוגר מצופה לעבור – לא פחות ואולי יותר מההתאהבות עצמה.

לכאורה, התזה שהציגה אילון שייכת לעידן אחר – עידן טרום הקורונה – והיא לא רלוונטית למצבנו הנוכחי. בתקופה שבה אנשים מסתגרים ולא יוצאים מביתם, האם יש טעם עדיין לדבר על מערכות יחסים, על אהבה ועל מין מזדמן? אך מבחינות רבות, המגמה שמתוארת בספר דווקא מתממשת בשבועות האחרונים באופן מבהיל. בתקופה שהמוטו שלה הוא "אהבה היא ריחוק", עידן הנתקים וההימנעות הפך למציאות מבעיתה. אנו נמנעים מלצאת למרחב הציבורי, וכאשר אנו בכל זאת יוצאים, אנו נמנעים זה מזה ברחוב. אנו נרתעים בכל מחיר ממגע ומחפשים תחליפים לחום גופני. אנו שוטפים את ידינו אינספור פעמים מדי שש שנגענו במשהו שמישהו אחר נגע בו. הסטריי ליות היא צו השעה, במובן המילולי ביותר של המילה. אנו נאלצים להכיל את עצמנו, לספק בעצמנו את צרכינו הרגשיים והגופניים.

מגפה מתפשטת בעולם, והאנושות מתאמצת להדביר אותה. אבל ההתמודדות עם המגפה הופיעה בתוך אקלים תרבותי קיים, שבו הריחוק וההימנעות הפכו זה מכבר לאידיאל. אובססיה לניקיון ורתיעה ממגע שיגשגו בתקופה הנוכחית, עוד לפני שמושג כמו "קוביד-19" שטף את כותרות החדשות. עוד בטרם התפרצות הקורונה, ניקיון הפך לטרנה. במדורי הלייפסטייל הסבירו נשים וגברים שהם מעדיפים נקות מאשר לעשות סקס. מעולם לא גדולו ילדים באופן סטריי לי יותר מאשר במאה ה-21. מעולם לא הגיעו כל כך מלהיתקל בריחות גוף, ומעולם לא הגיעו טכניקות הטיהור לרמה כזו של טיפוח. הפרעה טורדנית-כפייתית של רחיצת ידיים הפכה לביעה גדולה יותר מאי פעם.

הרגלי ניקיון הם עניין של תרבות. עד לפני כמה מאות שנים, בני אדם באירופה, גם מהמעמד העליונים, נהגו לאכול בידיים בלי מזלג, לירוק בארוחות, ולפעמים גם לנפוח ליד השולחן.

הגוף העירום עורר פחות מבוכה, ובאכסניות נהגו זרים מוחלטים לישון לעתים באותה מיטה. כפי שהראה הסוציולוג נורברט אליאס במחקריו על תהליך התירבות, החשש החברתי ממגע עם אנשים אחרים התפתח בהדרגה. לכאורה, חשש זה נבע מאיסור בריאותי. ואכן, התקדמות ההיגיינה היתה אחד מהפיתוחים העיקריים שאיפשרו לבני אדם להתגבר על מגפות. אך למעשה, הבריאות היתה לפעמים רק תירוץ. שינוי ההרגלים נבע מתהליכים פוליטיים וחברתיים, ולא דווקא מדי רישות הרפואה. הוא קשור לכך שבני אדם עברו לחיות במסגרת יחסים חברתיים מורכבים יותר, שבו הם נתונים תמיד בפיקוח חברתי.

לאדם בן זמננו התגברות הפיקוח העצמי על הגוף יכולה להיראות כמו תהליך מבורך. רובנו לא היינו רוצים לחיות באופן "ברברי" או להידמות לאנשי ימי הביניים. זה לא מפתיע, בהתחשב בכך שאנו אנשים מודרניים, שההיגיינה והשליטה בגוף היא מרכיב מרכזי באופן שבו אנו מתייחסים לעצמנו. תהליך התירבות מתרחש בדרך כלל באופן הדרגתי ואטי, עד כדי כך שלא מביחנינים בו בזמן אמת, אלא לאורך טווחים של מאות שנים. אך כפי שהראו סוציולוגים, בתהליך הזה יש פה ושם קפיצות – שינויים דרמטיים שמתרחשים בפרק זמן קצר. התקופה הנוכחית עשויה להיות קפיצה כזאת. כאשר יסתים משבר הקורונה, נצא ממנו אנשים אחרים. לא רק בהשקפת העולם שלנו או בדעותינו הפוליטיות, כפי שתיאר הסופר דויד גרוסמן במוסף זה בשבוע שעבר, אלא בעיקר ביחס לגופנו ולגופו של הור. לת. חלק מההגבלות יסורו כמובן, אבל חלקן ייטבעו בהרגלינו. בינתיים נתרגל גם לטכנולוגיות דיגיטליות המספקות תחליף למגע ולקירבה.

למומחי האפידמיולוגיה יש נימוקים משכנעים למדיניות הריחוק החברתי המיושמת כעת ברוב

העולם. אך נראה שהדרישות רק הולכות ומתהדרקות. בתחילה נדרשנו לשטוף ידיים במשך 20 שניות, ובהמשך עלתה הדרישה לדקה שלמה. יש חשש שהאדם פוסט הקורונה יבלה חלק ניכר מהיום בשטיפת ידיים. בה בשעה שמקיימים את ההוראות, יש לפקוח עין ולוודא שכל הצעדים ננקטים באמת לצורך עצירת הקורונה, ואינם מהווים ביטוי של דחפים חברתיים מסוג שונה – למשל רתיעה ממגע ופוביה מפני ויהום.

הרופאים למרפאות

רבים מזהירים בימים אלו מפני פגיעה בדמוקרטיה בחסות מצב החירום, ופגיעה בלתי הפיכה בזכויות האדם והפרט. אך למעשה, את עיקר הפגיעה בחירות אנו מקבלים על עצמנו מרצון. כדאי לשים לב, שהביקורת על מנהיגים בעת הזאת – למשל על נשיא ארה"ב דונלד טראמפ – מתמקדת דווקא בכך שהם יישמו צעדים ברוטליים כמו סגר ועוצר מאוחר מדי. גם אם צעדי הבידוד והסגר הם הכרחיים, יש מקום לדרוש תוכנית יציאה ברורה ממצב החירום, שחיסל כבר את המרקם החברתי ואת חיי התרבות.

יתרה מכך: בעודנו עוקבים אחרי מהלכי האנטי-דמוקרטיים של נתניהו וסביבתו, רובנו מקבילים ללא כל ביקורת את הצווים שמנסחים מומחי הרפואה המונעת. הנגיף הוא אויב בלתי נראה, ולכן אנו סומכים בעיניים עצומות על הוראותיהם של המומחים. כבודם של הרופאים במקומו מונח, אבל גם עליהם נדרשים פיקוח וביקורת.

בחזון מדינת היהודים שלו, קרא הרצל להגביל את כהני הדת לבתי הכנסת, ואת הצבא לקסרקטינים. באותה מידה, יש להקפיד שמומחי המגפות יחזרו למרפאות ולבתי החולים עם תום המלחמה בנגיף. לא פחות מהפרדת הדת מהמדינה, עלינו להבטיח את הפרדת הרפואה מהמדינה.